Rozsudek velkého senátu Nejvyššího soudu ze dne 20. 5. 2015, sp. zn. 31 Cdo 3617/2012, ECLI:CZ:NS:2015:31.CDO.3617.2012.1

Číslo: 108/2015

Právní věta:

Ujednání mezi investiční společností a bankou, podle něhož může být závazek investiční společnosti ze smlouvy o úvěru, uzavřené mezi bankou (jakožto věřitelem) a investiční společností (jakožto dlužníkem), uhrazen z prostředků náležejících do podílových fondů obhospodařovaných investiční společností, aniž by úvěr byl investiční společnosti poskytnut na krytí nákladů činností spojených s nakládáním s majetkem v podílovém fondu, je neplatné i podle zákona č. 248/1992 Sb. ve znění účinném do 30. 6. 1996, a to pro obcházení § 14 odst. 4 citovaného zákona. Přijme-li banka na základě takového ujednání plnění z majetku náležejícího do podílových fondů na úhradu závazku investiční společnosti ze smlouvy o úvěru, získává bezdůvodné obohacení na úkor majetku v podílových fondech, které je povinna vydat (§ 451 obč. zák.). Závazek investiční společnosti ze smlouvy o úvěru takovým plněním nezaniká.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 20.07.2015

Spisová značka: 31 Cdo 3617/2012

Číslo rozhodnutí: 108

Číslo sešitu: 10

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Banky, Bezdůvodné obohacení, Investiční společnost

Předpisy: § 12 odst. 2 předpisu č. 21/1992Sb. ve znění do 31.12.1998
§ 14 odst. 4 předpisu č. 248/1992Sb. ve znění do 30.06.1996
§ 451 obč. zák.
§ 454 obč. zák.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Rozsudkem ze dne 30. 11. 2011, uložil O b v o d n í s o u d pro Prahu 1 žalované zaplatit žalobkyni částku 150 000 000 Kč s úrokem z prodlení ve výši 14 % ročně od 7. 8. 1999 do zaplacení (výrok I.), zamítl žalobu co do úroku z prodlení za dobu od 11. 4. 1998 do 6. 8. 1999 (výrok II.), a rozhodl o nákladech řízení (výrok III.) a soudním poplatku (výrok IV.).

M ě s t s k ý s o u d v Praze rozsudkem ze dne 21. 6. 2012 k odvolání žalované potvrdil rozsudek soudu prvního stupně ve vyhovujícím výroku o věci samé ohledně zaplacení 150 000 000 Kč s

úrokem z prodlení ve výši 9 % od 7. 8. 1999 do zaplacení a ve výroku o soudním poplatku (první výrok), změnil jej ohledně úroku z prodlení ve výši 5 % ročně ve vyhovujícím výroku tak, že v tomto rozsahu žalobu zamítl (druhý výrok) a rozhodl o nákladech řízení před soudy obou stupňů (třetí výrok).

Jde o druhé rozhodnutí odvolacího soudu ve věci samé, když usnesením ze dne 4. 1. 2006 zrušil rozsudek soudu prvního stupně ze dne 19. 7. 2005 v rozsahu, ve kterém byla zamítnuta žaloba o zaplacení 150 000 000 Kč s úrokem z prodlení ve výši 14 % od 11. 4. 1998 do zaplacení, a ve výroku o nákladech řízení, a věc v tomto rozsahu vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Odvolací soud vyšel z toho, že:

1) Banka H., a. s. a žalobkyně (jednající na účet ISP – Podnikatelského tržního podílového fondu; dále též jen „podílový fond“) uzavřely dne 6. 3. 1995 smlouvu o uložení a úročení termínovaného vkladu (dále též jen „první smlouva o vkladu“), na jejímž základě složila žalobkyně u banky 97 080 000 Kč.

2) Peněžní prostředky byly dle smlouvy vázány do 10. 3. 2000, banka se zavázala je úročit sazbou 15 % ročně. Smlouva upravovala možnost výpovědi pro obě strany.

3) Dodatkem číslo 1 k první smlouvě o vkladu bylo sjednáno, že banka po ukončení smlouvy převede peněžní prostředky na účet žalobkyně. Současně byl změněn článek 5 odst. 4 této smlouvy tak, že vklad bude vinkulován v návaznosti na smlouvu o kontokorentním úvěru ze dne 15. 6. 1995.

4) Dodatkem číslo 2 k první smlouvě o vkladu (ze dne 5. 6. 1996) byl změněn článek 5 odst. 4 této smlouvy tak, že vklad bude vinkulován v návaznosti na smlouvu o kontokorentním úvěru číslo 96031 ze dne 5. 6. 1996.

5) Banka a žalobkyně (jednající na účet ISP – Podnikatelského výnosového podílového fondu) uzavřely dne 6. 3. 1995 smlouvu o uložení a úročení termínovaného vkladu (dále jen „druhá smlouva o vkladu“), na jejímž základě složila žalobkyně u banky 52 920 000 Kč. Smluvní ujednání (včetně dodatků) jsou shodná s obsahem první smlouvy o vkladu. Dodatkem číslo 2 k druhé smlouvě o vkladu (uzavřeným 5. 6. 1996) byl dále změněn deponent na ISP – Podnikatelský tržní podílový fond, ISIN CZ 0008470374.

6) Dne 15. 6. 1995 uzavřely banka (jako věřitelka) a žalobkyně (jako dlužník) smlouvu o kontokorentním úvěru (dále též jen „první smlouva o úvěru“), kterou se banka zavázala poskytnout žalobkyni na jejím běžném účtu kontokorentní úvěr na provozní potřeby do výše 150 000 000 Kč. Žalobkyně se zavázala vrátit poskytnuté peněžní prostředky do 14. 6. 1996 a zaplatit úrok ve výši 15 % ročně. Dle článku 2 smlouvy je úvěr zajištěn pohledávkami ISP – Podnikatelského tržního podílového fondu a ISP – Podnikatelského výnosového podílového fondu (označených jako „poddlužníci“) za bankou z výše uvedených smluv o vkladu.

7) Dne 5. 6. 1996 uzavřely banka (jako věřitelka) a žalobkyně (jako dlužník) smlouvu o kontokorentním úvěru (dále též jen „druhá smlouva o úvěru“), kterou se banka zavázala poskytnout žalobkyni na jejím běžném účtu kontokorentní úvěr na oběžné prostředky, tj. na nákup cenných papírů, do výše 150 000 000 Kč. Žalobkyně se zavázala vrátit poskytnuté peněžní prostředky do 20. 5. 1997 a zaplatit úrok ve výši 15 % ročně. Dle článku 5 smlouvy je úvěr zajištěn pohledávkami ISP – Podnikatelského tržního podílového fondu (označeného jako „poddlužník“) za bankou z výše uvedených smluv o vkladu. Podle článku 6 smlouvy byla banka zmocněna dlužníkem (žalobkyní), aby splatné pohledávky ze smluv „vybrala inkasem“ z jeho

účtů kdykoliv po termínu splatnosti.

8) Banka H. vypověděla (dopisy ze dne 2. 2. 1998 a ze dne 11. 3. 1998) obě smlouvy o vkladu. Finanční prostředky z obou vkladových účtů převedla na běžný účet žalobkyně, na kterém byl (v době před převodem finančních prostředků z vkladových účtů) zůstatek minus 149 561 943 Kč. Banka H. použila „k úhradě debetu" částku 150 000 000 Kč.

9) Dne 31. 12. 1998 uzavřela banka H. jako prodávající a INVESTIČNÍ A POŠTOVNÍ BANKA, a. s., jako kupující (dále jen „banka I.") smlouvu o prodeji části podniku, „tvořené centrálou s výjimkou odboru správy majetku a investičního bankovnictví a všemi pobočkami". Banka I. se zavázala zaplatit kupní cenu 74 586 000 Kč, jež byla dodatkem č. 2 změněna na částku 79 847 000 Kč. Banka I. byla podle smlouvy oprávněna – přejde-li na ni závazek, který nebyl uveden v účetní evidenci – požadovat slevu z kupní ceny, popř., je-li takový závazek vyšší než 50 000 000 Kč, odstoupit od smlouvy.

10) Vklady dle obou smluv o vkladu byly uloženy na pobočce banky H. v B.

11) Rozhodnutím Komise pro cenné papíry ze dne 8. února 1999 byl zrušen Podnikatelský tržní podílový fond.

12) Žalobkyně – jednajíc na účet majitelů podílových listů ISP – Podnikatelského tržního podílového fondu – vyzvala banku I. (dopisem ze dne 16. 7. 1999) k vydání bezdůvodného obohacení ve výši 150 000 000 Kč.

13) Žalobkyně smlouvou o postoupení pohledávky ze dne 11. 11. 1999 postoupila pohledávku na zaplacení 150 000 000 Kč za bankou I. (vzniklou „inkasováním" uvedené částky na úkor majetku podílového fondu na základě absolutně neplatných ujednání v obou smlouvách o úvěru, dále též jen „pohledávka") společnosti E. s. r. o. Téhož dne postoupila společnost E. s. r. o. pohledávku společnosti C. B., s. r. o., která ji postoupila (smlouvou ze dne 12. 11. 1999) společnosti K. a. s. Smlouvou ze dne 11. 7. 2000 postoupila společnost K. a. s. pohledávku žalobkyni.

14) Banka I. převedla smlouvou o prodeji podniku ze dne 19. 6. 2000 svůj podnik na žalovanou.

Na takto ustaveném základu odvolací soud přijal následující závěry:

1) Žalobkyni svědčí aktivní věcná legitimace, na čemž nic nemění ani postoupení a následné nabytí pohledávky, ani případná (žalovanou tvrzená) neplatnost první smlouvy o postoupení pohledávky.

2) Peněžní prostředky, uložené na obou vkladových účtech, představovaly majetek vlastníků podílových listů podílového fondu, nikoliv majetek žalobkyně. Již proto nemohou obstát námitky žalované o odpovědnosti žalobkyně za vlastní protiprávní jednání (které ostatně „nejsou u nároku na vydání bezdůvodného obohacení, založeného na objektivním principu, případné"), poukaz na dobré mravy či zásady poctivého obchodního styku ani námitka započtení pohledávky žalované z titulu poskytnutého úvěru (neboť úvěr přijala žalobkyně na vlastní účet, nikoliv na účet majetku v podílovém fondu, a nejde tudíž o pohledávky způsobilé k započtení).

3) Odnětí povolení ke vzniku investiční společnosti ani zrušení podílového fondu nebrání vedení řízení o žalobě podané ve prospěch majetkové podstaty zrušeného podílového fondu za účelem vypořádání jeho pohledávek a závazků po uplynutí šestiměsíční lhůty upravené v § 35d odst. 3 zákona č. 248/1992 Sb., o investičních společnostech a investičních fondech.

4) Ujednání obou smluv o vkladech a ujednání obou smluv o úvěru, jejichž ekonomickým cílem bylo „krytí úvěru žalobkyně z prostředků podílníků“, jsou absolutně neplatná pro obcházení § 14 odst. 4 zákona o investičních společnostech a investičních fondech. Pro uvedený závěr je podstatné, že úvěr nebyl omezen jen na závazky, související s nakládáním s majetkem v podílovém fondu.

5) Převedla-li banka H. prostředky na obou vkladových účtech na běžný účet žalobkyně na úhradu dluhu žalobkyně ze smluv o úvěru, jednala na základě neplatného právního úkonu. Takto získaný prospěch představuje bezdůvodné obohacení podle § 457 zákona č. 40/1964 Sb., obč. zák., které byla banka H. povinna vydat „do majetkové podstaty podílového fondu“.

6) Závazek k vydání bezdůvodného obohacení přešel spolu s částí podniku na banku I. a následně na žalovanou.

7) Smlouva o prodeji části podniku není absolutně neplatná pro porušení § 12 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, neboť kupující (banka I.) měla právo na přiměřenou slevu z kupní ceny, jakož i právo odstoupit od smlouvy.

Proti rozsudku odvolacího soudu podala žalovaná dovolání, jehož přípustnost opírá o § 237 odst. 1 písm. c) zákona č. 99/1963 Sb., o. s. ř., namítajíc naplnění všech dovolacích důvodů vymezených v § 241a odst. 2 a 3 o. s. ř. a navrhujíc, aby Nejvyšší soud zrušil rozhodnutí soudů obou stupňů a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Proti právnímu posouzení věci dovolatelka brojí následujícími argumenty:

1) Žalobkyni nesvědčí aktivní věcná legitimace, neboť postoupila-li žalobou uplatněnou pohledávku, nemohla ji zpětně nabýt (pro rozpor s § 5 zákona o investičních společnostech a investičních fondech) do majetku již zrušeného podílového fondu. Smlouva o postoupení pohledávky, uzavřená dne 11. 7. 2000 mezi společností K. a. s. (jako postupitelkou) a žalobkyní (jako postupnicí), je proto pro rozpor se zákonem neplatná (§ 39 obč. zák.). Uplatnění pohledávky brání podle dovolatelky i samo uplynutí lhůty upravené v § 35d odst. 3 zákona o investičních společnostech a investičních fondech.

2) Poukazujíc na závěry formulované Nejvyšším soudem v rozsudku ze dne 27. 10. 2005, sp. zn. 22 Cdo 2342/2004 (který je veřejnosti k dispozici – stejně jako ostatní rozhodnutí Nejvyššího soudu přijatá po 1. 1. 2001 – na webových stránkách Nejvyššího soudu), dovolatelka dovozuje, že zásadu, podle níž „se nikdo nemůže dovolávat vlastní nepoctivosti“, je třeba využít na všechny právní vztahy, a tedy i na bezdůvodné obohacení. Dovodily-li soudy „propojenost“ žalobkyně a podílového fondu pro účely aktivní věcné legitimace k vymáhání pohledávky podílníků zrušeného podílového fondu, měla by být tato „propojenost“ zohledněna i „v případě námitky předchozího protiprávního jednání žalobkyně“. Žalobou uplatněná pohledávka přitom vznikla v důsledku protiprávního jednání žalobkyně, spočívajícího ve sjednání neplatného zajištění pohledávky banky H. prostředky podílníků.

3) Ujednání smluv o vkladu (článek 1 bod 2 a článek 5 bod 4) nejsou neplatná. Ustanovení § 14 odst. 4 zákona o investičních společnostech a investičních fondech brání pouze uhrazení závazků investiční společnosti z prostředků v podílovém fondu, nikoliv „uzavření zajišťovacího ujednání“.

4) Majetkový prospěch nezískala banka H., ale žalobkyně, za níž bylo plněno to, co po právu měla plnit sama (§ 457 obč. zák.). Uvedený závěr plyne podle dovolatelky i z rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 20. 9. 2011, sp. zn. 33 Cdo 2865/2008.

5) Dodatek č. 2 k druhé smlouvě o vkladu, jímž byl změněn deponent, je neplatný jednak proto, že mezi podílovými fondy, které nejsou subjekty práva, nelze postoupit pohledávku, popř. převzít dluh, a jednak proto, že takové ujednání v rozporu s § 5a odst. 2 a § 29a zákona o investičních společnostech a investičních fondech představuje nepřípustný střet zájmů.

6) Smlouva o prodeji části podniku, uzavřená mezi bankou H. a bankou I., je neplatná pro rozpor s § 12 zákona o bankách, na čemž nic nemění ani sjednaná možnost banky I. odstoupit od smlouvy. Ta ostatně plynula i ze zákona, navíc „nepokrývá veškeré negativní důsledky pro kupující banku, dané především problematičností navracení nabytých aktiv".

7) Závěr odvolacího soudu o „neúčinnosti" započtení není správný. Podle dovolatelky započtení pohledávky dovolatelky ze smluv o úvěru proti žalobou uplatněné pohledávce nebrání skutečnost, že žalobou uplatněná pohledávka náleží do „majetkové podstaty podílového fondu". Navíc prostředky ze smluv o úvěru byly fakticky využity pro potřeby podílového fondu.

V rovině dovolacího důvodu vymezeného v § 241a odst. 2 písm. a) o. s. ř. dovolatelka namítá nepřezkoumatelnost napadeného rozhodnutí.

Nezkoumal-li soud „existenci konkrétních podílníků", na jejichž účet žalobkyně pohledávku vymáhá, a nezabýval-li se tím, „na co byl fakticky určen a využit kontokorentní úvěr", vycházel podle dovolatelky z neúplně zjištěného skutkového stavu.

N e j v y š š í s o u d dovolání zamítl.

Z o d ů v o d n ě n í :

Tříčlenný senát číslo 29, který měl podle rozvrhu práce Nejvyššího soudu dovolání projednat a rozhodnout o něm, dospěl při výkladu ustanovení § 451 obč. zák. k právnímu názoru odlišnému od toho, který byl vyjádřen v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 20. 9. 2011, sp. zn. 33 Cdo 2865/2008. Proto rozhodl o postoupení věci podle § 20 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, k rozhodnutí velkému senátu občanskoprávního a obchodního kolegia (dále jen „velký senát"). Velký senát pak věc projednal a rozhodl o ní v souladu s § 19 a § 20 odst. 1 uvedeného zákona.

Nejvyšší soud předesílá, že rozhodné znění občanského soudního řádu pro dovolací řízení (do 31. 12. 2012), se podává z části první, čl. II bodu 7 zákona č. 404/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

Soud prvního stupně rozsudkem ze dne 19. 7. 2005, č. j. 25 C 257/2003-132, žalobu zamítl, vycházeje z názoru, podle něhož se právní předchůdkyně žalované bezdůvodně neobohatila na úkor podílníků podílového fondu. Odvolací soud usnesením ze dne 4. 1. 2006, č. j. 20 Co 432/2005-160, rozsudek soudu prvního stupně v zamítavém výroku ve věci samé (a závislém výroku o nákladech řízení) zrušil a věc v tomto rozsahu vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení, vyslovuje závazný právní názor, podle kterého se banka H. tím, že použila prostředky podílníků podílového fondu na úhradu své pohledávky za jinou osobou (žalobkyní), bezdůvodně obohatila. Soud prvního stupně dalším rozsudkem (ze dne 30. 11. 2011, č. j. 25 C 257/2003-300) žalobě vyhověl, vycházeje přitom (mimo jiné) z toho, že se právní předchůdkyně dovolatelky bezdůvodně obohatila na úkor podílníků podílového fondu; rozhodl tedy ve věci samé jinak než v dřívějším rozsudku proto, že byl vázán právním názorem odvolacího soudu, který dřívější rozhodnutí zrušil. Dovolání je tudíž přípustné podle § 237 odst. 1 písm. b) o. s. ř.

Nejvyšší soud se nejprve zabýval dovolacími námitkami uplatněnými v rovině dovolacího důvodu vymezeného v § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř., tedy správností právního posouzení věci.

1) K bezdůvodnému obohacení.

V rozsudku ze dne 1. 9. 2009, sp. zn. 29 Cdo 2011/2007, uveřejněném pod číslem 60/2010 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (dále jen „R 60/2010“), Nejvyšší soud – vycházeje z § 457 obč. zák. – uzavřel, že je-li smlouva o převzetí dluhu ve smyslu § 531 odst. 1 obč. zák. absolutně neplatná, může se přejímatel, který převzatý dluh věřiteli uhradil namísto původního dlužníka, domáhat vrácení tohoto plnění vůči původnímu dlužníku (za něhož plnil na základě neplatné smlouvy o převzetí dluhu), nikoliv po věřiteli, který není smluvní stranou smlouvy o převzetí dluhu.

Uvedený závěr Nejvyšší soud posléze vztáhl v rozsudku sp. zn. 33 Cdo 2865/2008 i na plnění poskytnuté věřiteli přistoupivším dlužníkem na základě neplatné smlouvy o přistoupení k dluhu ve smyslu § 531 odst. 2 obč. zák. V označeném rozhodnutí Nejvyšší soud vyšel z toho, že § 531 obč. zák. nerozlišuje mezi privativní intercesí (převzetím dluhu) a kumulativní intercesí (přistoupením k dluhu); oboje slučuje v jediném ustanovení nazvaném „Převzetí dluhu“. Převzetím dluhu je případ, kdy třetí osoba ujedná s dlužníkem, že převezme jeho dluh, a věřitel s tím souhlasí. Následkem těchto projevů vůle je pak vstup třetí osoby do obligace na místo původního dlužníka, třetí osoba se stává novým (jediným) dlužníkem a původní dlužník je z obligace vyvázán (§ 531 odst. 1 obč. zák.). Naproti tomu ustanovení § 531 odst. 2 obč. zák. připouští, aby třetí osoba převzala dlužníkův dluh i smlouvou s věřitelem, bez dlužníkova souhlasu, následkem čehož je vznik solidárního dluhu původního dlužníka a přejímatele dluhu. Ustanovení § 533 obč. zák. upravuje kumulativní intercesi speciálně, jen s omezením na peněžité dluhy. Následně pak Nejvyšší soud uzavřel, že plní-li přistoupivší dlužník věřiteli na základě neplatné smlouvy o přistoupení k dluhu, získá bezdůvodné obohacení nikoliv věřitel (jemuž bylo plněno), nýbrž původní dlužník.

Dovolatelka námitku nedostatku pasivní věcné legitimace opírá právě o závěry, které Nejvyšší soud formuloval v rozsudku sp. zn. 33 Cdo 2865/2008, dovozujíc, že bezdůvodné obohacení získala žalobkyně, jejíž závazek ze smluv o úvěru byl převodem prostředků z obou vkladových účtů na běžný účet žalobkyně (provedený na základě smlouvy uzavřené mezi „podílovými fondy zastoupenými“ žalobkyní a právní předchůdkyní dovolatelky) uhrazen, tedy že prostředky z vkladových účtů bylo plněno to, co po právu měla plnit žalobkyně (§ 454 obč. zák.).

Velký senát však má za to – oproti mínění dovolatelky i tříčlenného senátu č. 29 – že okolnosti v projednávané věci jsou natolik odlišné, že pro její rozhodnutí není důvodu posuzovat závěry učiněné v rozsudku sp. zn. 33 Cdo 2865/2008 a zvažovat, zda je na místě se od nich odchýlit či nikoliv.

Banka H. a žalobkyně jednající na účet majetku v podílových fondech uzavřely dvě smlouvy o vkladu, na jejichž základě žalobkyně složila u banky peněžní prostředky patřící do podílových fondů. Obě strany se dohodly, že banka je oprávněna „použít“ tyto peněžní prostředky na úhradu dluhu žalobkyně ze smluv o úvěru. Jednání banky H., spočívající v převodu těchto peněžních prostředků z vkladových účtů na běžný účet žalobkyně za účelem úhrady dluhu žalobkyně z druhé smlouvy o úvěru, nelze považovat za plnění poskytnuté třetí osobou, přistoupivší k dluhu podle § 531 odst. 2 obč. zák.; závěry rozsudku sp. zn. 33 Cdo 2865/2008 jsou tudíž pro posouzení pasivní věcné legitimace v projednávané věci bez právního významu.

Jak plyne z ustálené judikatury Nejvyššího soudu (srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 2. 2013, sen. zn. 21 ICdo 16/2012, a judikaturu v něm citovanou), bezdůvodné obohacení podle § 454 obč. zák. vzniká tehdy, je-li tu právní povinnost plnit a současně jestliže plnění poskytne za povinnou osobu ten, kdo sám není povinen (po právu) plnit; bezdůvodně se v tomto případě obohatil nikoliv ten, komu bylo plněno, ale ten, za koho se plnilo. Pro plnění za jiného, co po právu měl plnit sám, je současně charakteristické, že ten, kdo plní, poskytuje plnění s vědomím, že sám nemá právní povinnost plnit a že k plnění přistoupil za jiného, který má (by měl) po právu plnit sám, přičemž mezi tím, kdo plnil, a tím, komu bylo plněno, bylo zřejmé, že plní za jiného. V případě, že ten, kdo plní,

jedná v přesvědčení, že plní svůj vlastní závazek nebo jinou svou právní povinnost, ačkoliv tomu tak ve skutečnosti není (a jedná tedy „v omylu“), jde o plnění bez právního důvodu a nárok na vydání bezdůvodného obohacení vzniká vůči tomu, komu bylo plněno.

Převedla-li banka H. prostředky patřící vlastníkům podílových listů z vkladových účtů na běžný účet žalobkyně na úhradu dluhu žalobkyně z druhé smlouvy o úvěru, bylo plněno vlastníky podílových listů (z jejich majetku) bance H. Je-li ujednání mezi „vlastníky podílových listů“ (žalobkyní jednající na účet majetku v podílových fondech) a bankou H., obsažené v obou smlouvách o vkladu, na jehož základě banka H. převod peněžních prostředků uskutečnila, neplatné, získala banka H. plnění z neplatného právního úkonu, tedy bezdůvodné obohacení, které je povinna vydat (§ 451 obč. zák.). Závěr odvolacího soudu, podle něhož se bezdůvodně obohatila žalovaná (její právní předchůdkyně), a nikoliv žalobkyně (jejíž dluh ze smlouvy o úvěru převodem peněžních prostředků nezanikl), je tudíž správný.

2) K námitce nedostatku aktivní věcné legitimace.

Již v rozsudku ze dne 11. 4. 2006, sp. zn. 29 Odo 1252/2004, uveřejněném pod číslem 39/2007 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, Nejvyšší soud – cituje § 5 odst. 2 zákona o investičních společnostech a investičních fondech – vysvětlil, že majetek shromážděný investiční společností v podílovém fondu je společným majetkem majitelů podílových listů a vznikne-li na tomto majetku škoda, vzniká majitelům podílových listů tohoto fondu. Z § 14 odst. 1 téhož zákona pak plyne povinnost investiční společnosti vymáhat pohledávky vzniklé v souvislosti s majetkem v podílovém fondu. Investiční společnost je tudíž aktivně věcně legitimována k podání žaloby na náhradu škody vzniklé na majetku v podílovém fondu, byť nejde o škodu, která vznikla jí samé.

Uvedený závěr, k němuž se Nejvyšší soud přihlásil např. též v rozsudku ze dne 23. 10. 2007, sp. zn. 29 Odo 1310/2005, uveřejněném pod číslem 65/2008 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, se prosadí i v projednávané věci. Skutečnost, že žalobkyně pohledávku (po právní stránce posouzenou jako pohledávka z titulu bezdůvodného obohacení, jež měla získat právní předchůdkyně dovolatelky na úkor majetku v podílovém fondu) nejprve postoupila a posléze opět nabyla, nic nemění na povaze pohledávky a tudíž ani na právu investiční společnosti ji vymáhat.

Podle § 35d odst. 3 zákona o investičních společnostech a investičních fondech, ve znění účinném ke dni zrušení podílového fondu (8. 2. 1999), do šesti měsíců ode dne zrušení podílového fondu je investiční společnost povinna prodat majetek v podílovém fondu a vypořádat jeho pohledávky a závazky. Do jednoho měsíce od vypořádání pohledávek a závazků je investiční společnost povinna vyplatit podílníkům jejich podíly. Toto ustanovení se nevztahuje na zrušení podílového fondu sloučením nebo splynutím.

Citované ustanovení bylo do zákona včleněno s účinností od 7. 6. 1998 novelou provedenou zákonem č. 124/1998 Sb. Jak plyne z důvodové zprávy k tomuto zákonu, jeho účelem je ochrana zájmů podílníků (srov. i důvodovou zprávu k obdobné úpravě v § 99 zákona č. 189/2004 Sb., o kolektivním investování). Úprava lhůt pro provedení likvidace má zajistit, aby se vyplacení peněžních prostředků podílníkům neprotahovalo. Nelze z ní však dovozovat – jak činí dovolatelka – zánik práva (a povinnosti) investiční společnosti vymáhat případné pohledávky na náhradu škody způsobené na majetku v podílovém fondu vůči třetím osobám. Opačný výklad, zastávaný dovolatelkou, by mohl vést naopak ke zmaření práv podílníků a k jejich poškození, a byl by tak v rozporu s účelem citovaného ustanovení. Aktivní věcná legitimace investiční společnosti k vedení sporu o náhradu škody vzniklé na majetku v podílovém fondu tudíž nezaniká uplynutím lhůty šesti měsíců, upravené v § 35d odst. 3 zákona o investičních společnostech a investičních fondech.

3) K uplatnění zásady „nemo turpitudinem suam allegans auditur“ (nikdo se nemůže dovolávat

vlastní nepoctivosti).

Dovolatelka přehlíží, že k bezdůvodnému obohacení její právní předchůdkyně mělo dojít na úkor majetku v podílovém fondu, nikoliv na úkor žalobkyně. Věřitelem pohledávky tudíž není žalobkyně (která ji pouze vymáhá v souladu s § 14 zákona o investičních společnostech a investičních fondech na účet majitelů podílových listů), ale vlastníci podílových listů. Ze skutkových zjištění soudů nižších stupňů přitom neplyne, že by se vlastníci podílových listů dopustili v souvislosti se vznikem pohledávky jakéhokoliv nepoctivého jednání. Případné porušení zákonných povinností žalobkyní nelze přičítat vlastníkům podílových listů; opačný výklad by znamenal, že způsobí-li investiční společnost při jednání na účet podílníků škodu na majetku v podílovém fondu, nemohou se podílníci její náhrady domáhat, neboť by se dovolávali „vlastního" protiprávního jednání. Nesprávnost takového závěru je zjevná. Případná odpovědnost žalobkyně za porušení jejích zákonných povinností při obhospodařování majetku v podílovém fondu nemá vliv na posouzení žalobou uplatněné pohledávky za dovolatelkou (právní nástupkyní depozitáře).

4) K neplatnosti článku 1 bodu 2 a článku 5 bodu 4 smluv o vkladu.

Dovolatelce lze přisvědčit, že zákon o investičních společnostech a investičních fondech v době uzavření obou smluv o vkladu včetně dodatků neobsahoval ustanovení § 5a odst. 4, které výslovně zakazovalo investiční společnosti (mimo jiné) použít obhospodařovaný majetek k zajištění vlastních závazků nebo závazků třetích osob. Uvedené ustanovení bylo do zákona vloženo až s účinností od 1. 7. 1996, novelou provedenou zákonem č. 151/1996 Sb.

Nicméně, § 14 odst. 4 zákona o investičních společnostech a investičních fondech určoval, že majetek v podílovém fondu nemůže investiční společnost užít k úhradě svých závazků, které s činností spojenou s nakládáním s majetkem v podílovém fondu nesouvisejí.

Zajištění pohledávky přitom plní nejen funkci zajišťovací (jež má motivovat dlužníka k tomu, aby pohledávku věřitele dobrovolně splnil, a věřiteli poskytuje jistotu, že se bude moci uspokojit z poskytnutého zajištění, nebude-li jeho pohledávka řádně a včas splněna), ale taktéž funkci uhrazovací (umožňující věřiteli uspokojit se z poskytnutého zajištění). Jestliže si strany ve smlouvách o vkladu sjednaly zajištění pohledávky banky H. za žalobkyní ze smluv o úvěru peněžními prostředky patřícími do podílových fondů, jednaly s úmyslem uhradit z těchto prostředků závazek žalobkyně, neučiní-li tak žalobkyně řádně a včas. Jinými slovy smluvní strany sjednáním zajištění směřovaly k cíli, který byl v rozporu se zákazem upraveným v § 14 odst. 4 zákona o investičních společnostech a investičních fondech. Závěr odvolacího soudu, podle něhož jsou tato ujednání neplatná pro obcházení citovaného ustanovení, je tudíž správný (k podstatě jednání in fraudem legis srov. důvody nálezu Ústavního soudu ze dne 1. 4. 2003, sp. zn. II. ÚS 119/01, uveřejněného pod číslem 47/2003 Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu a dostupného i na webových stránkách Ústavního soudu).

5) K (ne)platnosti dodatku č. 2 k druhé smlouvě o vkladu.

Případná (dovolatelkou namítaná) neplatnost dodatku č. 2 k druhé smlouvě o vkladu nemá žádný vliv na závěr, podle něhož se právní předchůdkyně dovolatelky (banka H.) užitím prostředků patřících vlastníkům podílových listů bezdůvodně obohatila na jejich úkor a vznikla jí povinnost takto získané bezdůvodné obohacení vydat.

6) K platnosti smlouvy o prodeji části podniku, uzavřené mezi bankou H. a bankou I.

Podle § 12 odst. 2 zákona o bankách, ve znění účinném ke dni uzavření smlouvy o prodeji části podniku (tj. k 31. 12. 1998), banka nesmí uzavírat smlouvy za nápadně nevýhodných podmínek pro banku, zejména takové, které zavazují banku k hospodářsky neodůvodněnému plnění nebo plnění

zjevně neodpovídajícímu poskytované protihodnotě. Smlouvy uzavřené v rozporu s tímto ustanovením jsou neplatné.

Jak plyne ze skutkových zjištění soudů nižších stupňů, měla banka I. (jako kupující) v případě, že na ni přejde spolu s částí podniku závazek, který nebyl uveden v účetní evidenci, právo požadovat slevu z kupní ceny, popř., je-li takový závazek vyšší než 50 000 000 Kč, právo odstoupit od smlouvy. Smlouva o prodeji části podniku tudíž nebyla uzavřena za nápadně nevýhodných podmínek pro banku ve smyslu § 12 odst. 2 zákona o bankách a není – jen proto, že spolu s částí podniku na kupující přešel i závazek vrátit získané bezdůvodné obohacení – neplatná. Poukazuje-li dovolatelka na „problematičnost navracení nabytých aktiv“, přehlíží, že stejné „obtíže“ by přinesl i závěr o neplatnosti uzavřené smlouvy.

7) K námitce započtení.

Jelikož věřitelkou žalobou uplatněné pohledávky není žalobkyně, nemohlo dojít k zániku pohledávky ani v důsledku námitky započtení proti pohledávce dovolatelky za žalobkyní z titulu nesplaceného úvěru. Závěr, podle něhož lze k započtení užít pouze vzájemnou pohledávku, se zjevně podává z § 580 obč. zák.

8) Ke zbývajícím námitkám.

Napadené rozhodnutí vyhovuje požadavkům § 157 o. s. ř. na odůvodnění rozhodnutí. Nehledě k tomu je z obsahu dovolání zjevné, že dovolatelkou tvrzené nedostatky odůvodnění rozsudku odvolacího soudu nebyly na újmu uplatnění jejích práv; již z tohoto důvodu tak nelze napadené rozhodnutí považovat za nepřezkoumatelné (srov. důvody rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 25. 6. 2013, sp. zn. 29 Cdo 2543/2011, uveřejněného pod číslem 100/2013 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

Peněžní prostředky složené žalobkyní na obou vkladových účtech byly majetkem vlastníků podílových listů. Jejich totožnost není pro projednávanou věc významná a proto ani absence jejího „zjišťování“ nevede k závěru, že soud rozhodl na podkladě neúplně zjištěného skutkového stavu.

Jelikož ani jeden z poskytnutých úvěrů nebyl účelově vázán na krytí nákladů činností spojených s nakládáním s majetkem v podílovém fondu, byly články 1 bod 2 a 5 bod 4 smluv o vkladu uzavřeny v rozporu s § 14 odst. 4 zákona o investičních společnostech a investičních fondech a tudíž, jak vysvětleno výše, neplatně. Proto nebylo třeba ani posuzovat, „na co byl fakticky určen a využit kontokorentní úvěr“. Ostatně, ani dovolatelka nepředkládá žádná tvrzení k tomu, na jaké činnosti spojené s nakládáním s majetkem v podílovém fondu byly prostředky z poskytnutého úvěru využity žalobkyní (jež obhospodařovala šest podílových fondů). Ani v tomto směru tudíž nelze odvolacímu soudu vytknout pochybení.

Protože se dovolatelce prostřednictvím uplatněných dovolacích důvodů a jejich obsahového vymezení správnost rozhodnutí odvolacího soudu zpochybnit nepodařilo, Nejvyšší soud, jenž neshledal ani vady, k jejichž existenci u přípustného dovolání přihlíží z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.), zamítl dovolání podle ustanovení § 243b odst. 2, části věty před středníkem, o. s. ř.

Pro úplnost Nejvyšší soud podotýká, že k podání dovolatelky ze dne 25. 9. 2013, označenému jako „doplnění dovolání“, nemohl při posuzování důvodnosti dovolání přihlížet, neboť změna či doplnění dovolacích důvodů (a to i formou doplnění nové argumentace v mezích téhož dovolacího důvodu) je podle § 242 odst. 4, věty první, o. s. ř. možná jen po dobu trvání lhůty k podání dovolání; ta dovolateli uplynula v září 2012 (srov. shodně např. důvody rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 8. 6. 2011, sp. zn. 29 Cdo 601/2008, uveřejněného pod číslem 148/2011 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).